

TIIT PAGU

Jaan Kross

Teose esitusõigusi vahendab Eesti Teatri Agentuur.

Tallinna Linnateater
Lai 23, Tallinn 10133
linnateater.ee

facebook.com/linnateater

twitter.com/linnateater

instagram.com/linnateater

Kavalehe koostasid:
Triin Sinissaar, Helen Kask

Portree- ja proovifotod:
Siim Vahur

Makett/kujundus:
Katre Rohumaa

Kirjatüübid:
Gt Sectra, Gt Federal

Paber: Pergraphica Natural
Rough 100 g/m²
IGEPA Libra Vitalis AS

Jaan Kross

Tiit Pagu

Koostöölavastus EMTA lavakunstikooliga

Lavastaja
Kunstnik
Koreograaf
Valguskunstnik
Helikujundaja
Värsiõpetaja
Lauluõpetaja
Grimmikunstnik

Jaak Prints
Kristjan Suits
Eve Mutso
Emil Kallas
Arbo Maran
Anu Lamp
Riina Roose
Anu Konze

Etenduse juht

Ingrid Noodla
või Anna Brit Vetsa

Esietendus 8. oktoobril 2022
Salme Kultuurikeskuse suurel laval
Etendus on kahes vaatuses.

XXXI lennu juhendajad on Jaak Prints ja Külli Teetamm.

Lavastuses kasutatud muusika: Walter Kent / Nat Burton, „(There'll Be Bluebirds Over) The White Cliffs of Dover”, eestikeelsed sõnad Markus Andreas Auling

Täname: Luke Ahmet, Andres Köster, Kadi Liik, Angela Mooste, Annemari Parmakson, Christopher Rajaveer, Ott Sandrak, Chris Staines, Aksel Tamm, Marti Tärn, Jaan Undusk, Ants Martin Vahur

Osades EMTA lavakunstikooli XXXI lend:

Markus Andreas Auling, Karl Birnbaum, Richard Ester, Lauren Grinberg, Hanna Jaanovits, Laurits Muru, Hele Palumaa, Herman Pihlak, Kristina Preimann, Kristin Prits, Emili Rohumaa, Alice Siil, Juhan Soon, Astra Irene Susi, Rasmus Vendel, Edgar Vunš,

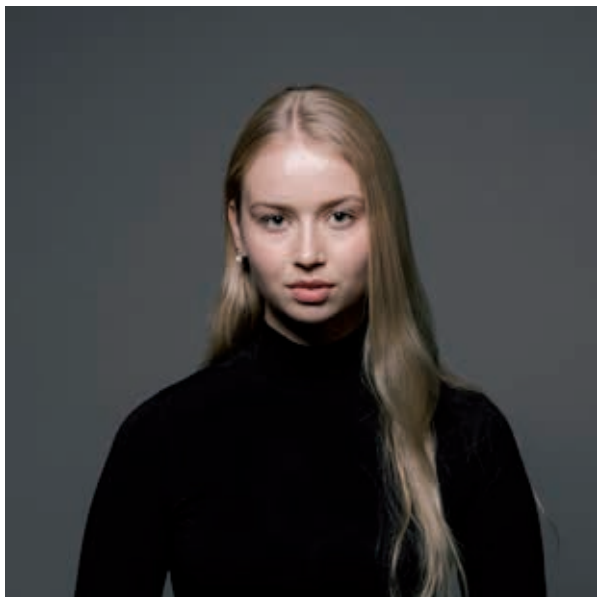
sealhulgas:

Tiit Pagu	Laurits Muru, Karl Birnbaum, Edgar Vunš, Rasmus Vendel, Markus Andreas Auling, Richard Ester
Ott Rammul	Herman Pihlak
Lo Tarvel	Lauren Grinberg või Kristina Preimann
Enn Karrus	Markus Andreas Auling
Jaak Pagu	Juhan Soon
Marta Pagu	Hele Palumaa
Linnapea	Markus Andreas Auling
Praost Peet Vagavesi	Karl Birnbaum
Carolus Kõhk	Richard Ester
Iira Kõhk	Emili Rohumaa
Sonja	Alice Siil
Jaan Raud	Herman Pihlak
Kustas	Markus Andreas Auling
Sass	Edgar Vunš

HANNA JAANOVITS

„Kes me oleme? Kuhu me läheme? Kes on meil kaasas? Mis oleme meie ise? Meie sisemine, oma sihi ja otstarbega? See elu, mille lainetust pinnalt ei näe, mille pulbitsust ei kuule, kuid mis on?“ Nii on küsinud Friedebert Tuglas ja nii küsin mina ka. Küsisin eile, täna ja küsin homme.

Tundub, et kõige-kõigem on lõpuks see, kui kogetu puudutab – avab sügavustes mõne vana või hoopistükkis täiesti uue laeka. Ja üheks hetkeks tekib ajavoolu avaus, mis peatab voolu, ning selles momendis eksisteerib korraga kõik ja mitte midagi, kõik on võimalik ja võimatu. Siis see ava kaob, aeg jätkab oma voolu, kuid alles jääb arusaam, et ainus võimalus, kunstis ja elus, on täiskäik edasi.

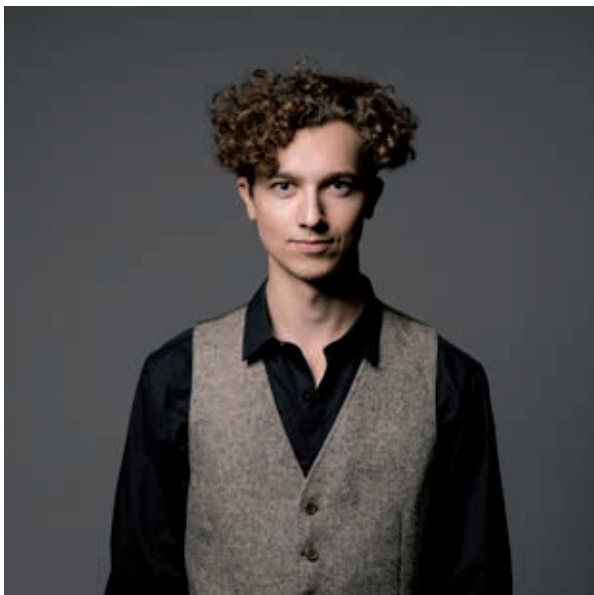
HERMAN PIHLAK

Risk. See on, kui tead, et midagi kohe juhtub, aga ei tea, mis täpselt ja kuidas. Kui ei tea, kas järgmine samm kannab, aga siiski see teha. See on võtta asju ette piisavalt suurelt, et seal oleks alati olemas risk totaalseks läbikukkumiseks, sest kui kõik läheb asja ette ja läbikukkumist ei juhtu, on loodul igatahes suurem väärtus kui lihtsal turvalisel õnnestumisel. See on piiride ületamine.

Ma annan endale aru, et seda räägib hetkel tudeng, kes saab riigilt toetust, kellel pole laene, kellel ema ja isa aitavad arveid maksta ja kes ei pea praegu eriti palju mõtlema sellele, kuidas leib lauale saab. Kindlasti tulevikus peab elus püsimiseks tegema ka midagi, mida ei tahaks. Kuid loodetavasti säilib minus siiski see ideaal riskide võtmiseks, sest vaid riskist sünnib midagi suurt. Kes riske ei võta, see ...

RASMUS VENDEL

Kõik, mida kunstnik teeb, on see, et ta näitab meid sellistena, nagu me tegelikult oleme, mis on keeruline asi. Ma ei usu, et ükski teos filosoofiast, kunstist, kirjandusest, teatrist, muusikast, köielkõnnist või kirbutsirkusest on inimkonda paremaks muutnud, kui parema all peetakse silmas üksteise suhtes lahkemat, targemat, sallivamat inimkonda. Vaid üks asi – enesetundmine. Tunne ennast.

KRISTIN PRITS

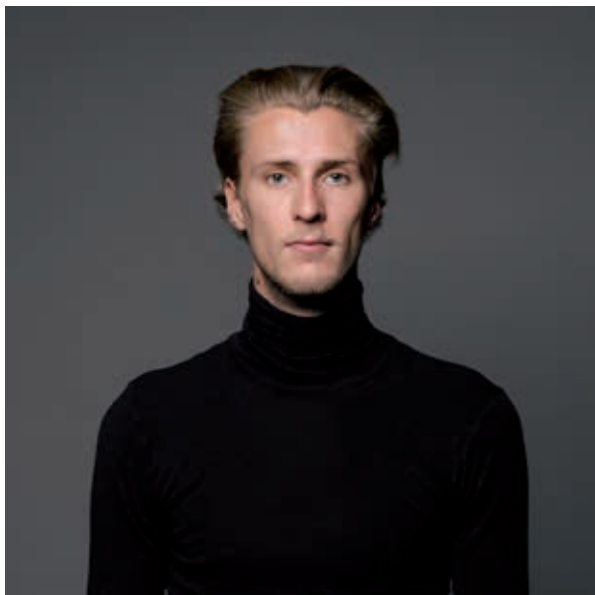

Üks skulptuur raputas mind mõnekümne meetri kauguselt. Lähenesin, seisin mitu tundi vaikides ja vaadates, emotsionaalse mälu laekas sorides.

Selliseid hetki. Raputust, rohkem küsimusi kui vastuseid. Piiride ületamist, üldistust. Veidrat kihelust kehas ja sukeldumist oma sisemaailma. Uusi perspektiive, veidraid perspektiive, mõeldamatuid perspektiive.

Energiast pahvatavaid lavamonstrume, näitlejaloomi. Isiklikkust, eelkõige isiklikkust.

MARKUS ANDREAS AULING

„Kui saad, ära kirjuta.“ – L. Tolstoi nõuanne nooremale kolleegile.

See lause on mind saatnud: millal, millest ja miks ei saa vait olla. Valukohtadele vajutamine ja vastuolude väljavalgustamine. Isiklikkus ja enda isiku üle naermine. Küsimused, mis põletavad – kui põletab, on isiklik; kui põletab, siis sütitab. Süttimine teatavasti toimub siis, kui puit on viidud oma puit-olemise viimase piirini. Ja süttimisest sünnib nii mõndagi.

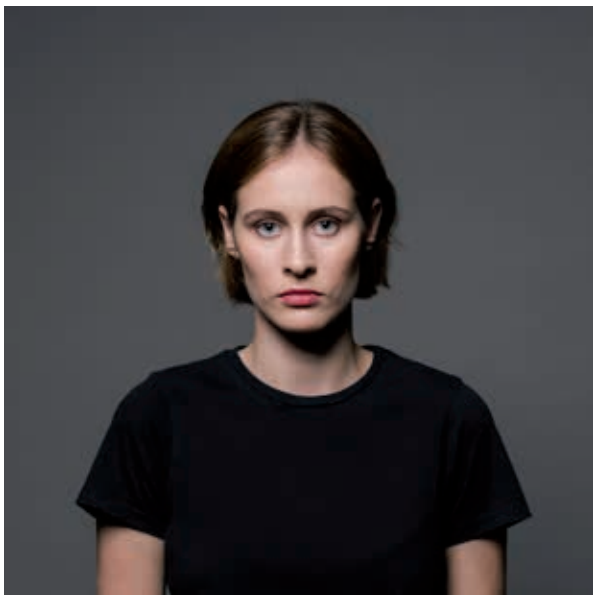
Viia end piirile. Võtta isiklikult.

ASTRA IRENE SUSI

Kunst peab raputama. Mind ei köida mugav kunst. Mind intrigeerib see, kui kunst suudab endasse haarata nii tugevalt, et hetk, kus ollakse, tundub ajatu. Minu kogemusest on parimad kunstiteosed need, kuhu saab oma vaimusilmas alati tagasi minna, sest need ei lahku sealt. Nad toovad esile igäühe enda peidetud maailma ja nad võivad olla nii isiklikud, et suudavad koputada meie kõige sügavamate sisemaailmade ustele. Kui vaataja on aus ja laseb ennast raputada, on võimalus, et kunst avab uusi viise maailma tunnetamiseks.

KRISTINA PREIMANN

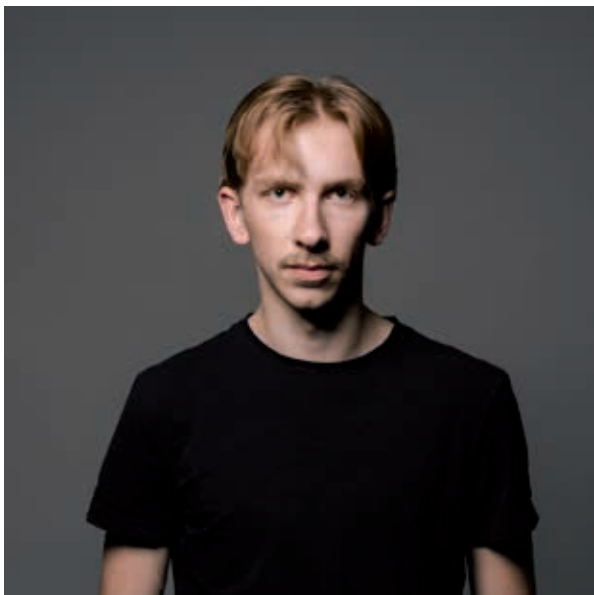
Kogeda teist inimest. Olla samal ajal samas kohas. Olla samal ajal kohal.

Vaadata teisele silma ja mõista, et mina olen siin ja sina oled ka siin. Mina näen sind ja sina näed mind. Olla koos kohal. Kogu oma olemusega.

Ainult hetkeks.

Siis lähme kõik jälle üksi olema.

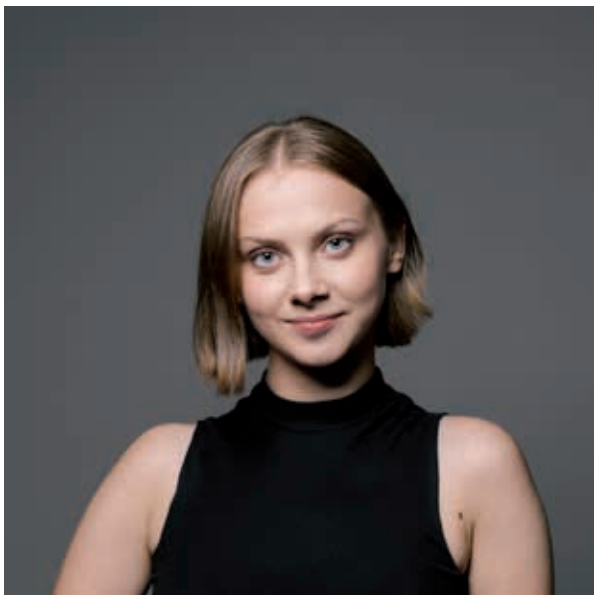
KARL BIRNBAUM

Külm koht mere ääres. Balti jaama tunnel.
Peldikuroheliseks värvunud inimtühi
koridor kajab flöödimängust. Euroopa Liidu
kodanik, kuigi ilma alalise elukohata, mängib
jahedas tunneliudus „Oodi rõõmule“. Tema
ees lebavas mütsis on vaid vaskpunast.

Dissonants. Kunsti funktsioon on provotseerida
status quo'd. Minu jaoks pole see kunagi küsimus
olnud. Kunstnikel peab olema õigus osundada
näpuga millelegi, mis lekib, kärssab, haiseb
või torkab. See on empaatiline käitumine.
Kui keegi üritab kunstile piire seada, on see
armas ja totter, ent siiski võimatu. Kunst on
vaba. Nii palju kui sa avad ennast kunstile,
avab kunst ennast sulle vastu. Lihtne on jääda
kõrvaltvaatajaks ja öelda, et ma ei saa aru.

ALICE SIIL

Teater elab ajas ja ajale. Sellel, et oleme samal ajal samas ruumis, on tohutu väärtus. Soov leida teineteisemõistmist. Otsida kokkusaamispunkti. Olla üheks tihedaks hetkeks koos teiste kehadega ja ühiselt vibreerida. Armastada üksteist. Olla vahel brutaalselt aus. Meie vahel ei peaks olema teemasid, millest me ei räägi. Austus.

JUHAN SOON

Kõik, mis teeb elu vähegi huvitavamaks.
Kajakas, kes röövib Vabakal su käest toidu,
ilmatuma pikk punane tuli valgusfooris,
adrenaliinirohke unenägu, suvaline tuttav
tänaval, halvad ilmad ja kõik muu.

LAUREN GRINBERG

Teater on elu kontsentraat. Teatrist leiab tihti elusamat elu kui igapäevasest. Elusolemise tunde kogemiseks meeldib mulle asetada ennast loomingusse. Oma keha, alateadvust, oma reaktsioone ja valikuid. Meeldib asetada end väljapoole iseennast. Selles meeldimises on teatav hulk protesti iseenda vastu ning tungi vabastada end endast. Soovi natuke aadrit lasta ja nii. Soovi kaevuda sügavamale inimeses ning maailmas valitsevas korras ja korralageduses. Püüdlus mõista, mõtestada või tühistada. Võimalus küsida ja võimalus kõnelda.

LAURITS MURU

Nii nagu elus, nii hindan ma ka kunstis julgust. Julgust küsida, miks taevas meile pähe ei kuku. Sest kõiges lihtsas on peidus keeruline – ja keerulises, vastupidi, lihtne. Kunst on osata seda märgata ning seeläbi pakkuda uusi vaatenurki sellele väiksele veidrale maailmale, kus me vaid hetkeks elame. Ning vaatamata selle veidra maailma koledusele ja kurbusele, võiks kunst meis siiski tekitada elutahet.

EMILI ROHUMAA

Ei taha plaksutada, ei taha midagi öelda. Vajun sügavale punasesse samettooli ja tunnen, et võiksin ka olemata olla. Proovin leida õigeid sõnu, aga kuidas kirjeldada kirjeldamatut? Võib-olla ühe sõnaga – katarsis.

/-/

Ei taha plaksutada, ei taha midagi öelda. Vajun sügavale punasesse samettooli ja tunnen, et võiksin ka olemas olla. Proovin leida õigeid sõnu, aga kuidas kirjeldada kirjeldamatut? Võib-olla ühe sõnaga – katarsis.

EDGAR VUNŠ

See hetk, kui sudoku viimane number ei klapi.
Kui inimesed hetkeks kokku saavad. Sõidan
mäest alla ja avastan, et ratta pidurid ei tööta.
Vaatan teed, mida ma kõnnin iga päev, ja
mõistan, et kõik on muutunud. Keskmise sõrme
kerkimine. Kui aegruum kokku litsutakse.
Kui korraks paistab, et kord on loodud. See
hetk, kui korraga kõik lööb selgeks.

RICHARD ESTER

Ilu.

HELE PALUMAA

„Ei, see kõik on lollus,“ ütles Raskolnikov
„Kuritöös ja karistuses“. Ühelt poolt on tegu
lausega mind enim mõjutanud teosest. Teisalt
on minu jaoks oluline, milleni oli Raskolnikov
jõudnud, et seda öelda. Absurd, illusoorsus
ning tõe ja reaalsuse vahel olev pime maa,
instinktid või mõistus. See on ala, mida tahan
kunstis kompida. Aga, ei, see kõik on ...

JAAAN KROSS

Jaan Krossi (1920–2007) roll meie kirjandusloos on olnud kestav ja kirgas. Tema ajaloolisi romaane, mis oma uuenduslikus võtmes irdusid julgelt omaaegsest ametlikust ajalookirjutusest, on nimetatud Tammsaare ja Ristikivi kõrval eesti kirjanduse tüvitekstideks ning need on pärvinud tähelepanu ja tunnustust ka Euroopas.

Jaan Kross sündis 19. veebruaril 1920 Tallinnas. Keskhari sai ta Westholmi Gümnaasiumis (mis andis hiljem inspiratsiooni romaanile „Wikmani poisid“), seejärel õppis 1938–44 Tartu Ülikoolis õigusteadust. Tudengina astus Kross Eesti Üliõpilaste Seltsi liikmeks ning pool sajandit hiljem, nõukogude korra lagunedes, oli üks seltsi taastamise algatajaid.

Gümnasisti ja hiljem üliõpilasena proovis Kross kätt luuletuste ja proosapalade kirjutamisega, millest mõningaid õnnestus ajakirjanduses avaldada, kuid tema kirjanduslik debüüt venis Teise maailmasõja puhkemise tõttu õige mitmeid aastaid. Saksa okupatsiooni ajal arreteeriti Kross süüdistatuna vastutegevuses võimudele, mistõttu ta veetis 1943. aastal viis kuud eeluurimisvanglas. 1944. aastal lõpetas ta Tartu Ülikooli ning kuni 1946. aastani töötas sealsamas õigusteaduse õppejõuna, kuid siis arreteeriti taas, nüüd omakorda Nõukogude võimu poolt. Kross määrati alguses GULAGi laagritesse Komis ja seejärel saadeti asumisele

Krasnojarski kraisse, kust ta vabanes 1954. Ees-
tisse tagasi jõudnud, töötas ta esiti tõlkija, esseisti
ja luuletajana, peagi juba kutselise kirjanikuna.

1958. aastal andis Kross välja oma esikkogu
„Söerikastaja“ ja samal aastal võeti ta Kirjanike
Liidu liikmeks. 1960. aastatel lisandus veel neli
luuleraamatut ning Krossist kujunes koos Ellen
Niidu ja Ain Kaalepiga üks Eesti olulisemaid luu-
leuendajaid. Alates 1970. aastast pühendus ta
peamiselt proosale. Sündisid Eesti ajaloo- ja kul-
tuurilugu kaardistavad romaanid, mis tagasid Jaan
Krossi keskse positsiooni eesti kirjandusväljal.
Kuigi tema kirjutatu tugines olulisel määral arhiiv-
materjalidele ning neis on ajastu tausta näida-
tud võimalikult faktitruult, iseloomustas Krossi
loomingut varasema ajaloolise proosaga võrreldes
tunduvalt nüansirikkam tegelaste psühholoogia ja
siseelu kujutamine. Modernistliku võttena võttis
ta kasutusele sisemonoloogi. Hoolimata ratsionaal-
sest kompositsioonist on Krossi keel luuletajale
omaselt kujundirohke. Enda sõnul püüdis Kross
oma tegelaskujudesse sisse elada nagu näitleja
rolli, et „täita nad iseenesega“, sidudes nii ajaloolise
materjali isikliku ja kaasaegsega.

Krossi tuntumate romaanide hulka kuuluvad
„Kolme katku vahel“ I–IV (1970–1980), „Keisri
hull“ (1978), „Professor Martensi ärasõit“ (1984),
„Wikmani poisid“ (1988), „Mesmeri ring“ (1995)
ja „Paigallend“ (1998). Lisaks „Söerikastajale“ on
ta avaldanud luulekogud „Kivist viiulid“ (1964),
„Lauljad laevavööridel“ (1966), „Vihm teeb toredaid
asju“ (1969) ja „Voog ja kolmpii“ (1971), mitu esseis-
tikakogumikku pealkirja all „Vahelugemised“ ning

kirjutanud näidendeid, nt „Doktor Karelli raske öö“ (2000) ning „Vend Enrico ja tema piiskop“ (2000). Samuti on Krossi sulest ilmunud mälestusteraamatud „Kallid kaasteelised“ I ja II (2003 ja 2008).

1971. aastal pälvis Kross ENSV teenelise kirjaniku ja 1985. aastal rahvakirjaniku aunimetuse. 1989 valiti ta Tartu Ülikooli ja 1990 Helsingi Ülikooli audoktoriks. Ta on korduvalt olnud Nobeli kirjandusauhinna kandidaat.

Kross oli kolm korda abielus, kõige kauem, aastast 1958 kuni elu lõpuni, luuletaja Ellen Niiduga. Jaan Kross suri 27. detsembril 2007.

„TIIT PAGU“ SÜNNILOOST

Jaan Krossi debüütteoseks on traditsiooniliselt nimetatud 1958. aastal ilmunud luulekogu „Söerikastaja“, kuigi üht-teist väiksemat ilmus tema sulest juba ennegi. Arvestades raskusi, millega Krossil Teise maailmasõja ajal ja järel tuli rinda pista – kinnipidamised nii Saksa kui Nõukogude võimu ajal ning viibimine Komi sunnitöölaagrites ja hiljem Siberis asumisel, kus tuli teha ränka füüsilist tööd – võis eeldada, et sellistes tingimustes kaalukat loomingut sündida ei saa. Sellele arusaamale aitas kaasa Kross ise, kes hiljem oma elukäigule tagasi vaadates mainis justkui muuseas, et oli neil aastatel „pisut luuletanud ja värse tõlkinud“. Ometi torkab silma, et Kross ei hakanud Siberist tagasi jõudes endale püsivat töökohta otsima, vaid otsustas kutselise kirjaniku ameti kasuks – valik, mis tunduks ehk hulljulgelt ambitsioonikas, omamata juba tõsisemat kogemust tagataskus. Ühe vastuse küsimusele Krossi kirjanikuks kujunemisest annavad tema Siberi-kirjad lähedastele (ema Pauline Kross, esimene abikaasa Helga Pedusaar-Kross ja tulevane teine abikaasa Helga Roos) ning sõpradele (Alma Vaarman, Villem Raam) ja ENSV mõjuisikutele (Huko Lumet), mis tõendavad, et ta tegeles aktiivselt kirjutamisega ka perioodil, mis eelnes Eestisse naasmisele 1954. aastal.

Komi söekaevanduslaagrist vabanenud Kross jõudis pärast kolmekuist tapiteekonda Krasnojarski

kraisse 1951. aasta kevadeks. Rongireisi lõpul tutvus ta Alma Vaarmaniga, ideelise kommunisti ja revolutsionääriga, kes Stalini režiimiga pahuk-sisse sattudes saadeti juba teistkordselt Siberisse poliitilist karistust kandma. Abanis leidsid Kross ja Vaarman ühise eluaseme. Vaarman oli Krossist ligi paarkümmend aastat vanem, mõnda aega elati koos justkui ema ja poeg kuni Kross leidis oma teise abikaasa Helga Roosi ja viimasega ühise kodu rajas. Ilmselt oli Vaarmanil oluline roll Krossi kirjanikuks kujunemisel, sest Vaarman võttis enda kanda majapidamise koorma ja sisendas noormehele loomingulist eneseusku, mida tolle pere-liikmed olid kippunud pigem kärpima.

Jaan Undusk: „Igatahes oli Kross algsetest kohanemistraskustest ülesaanuna Abanis peagi kirjan-duslikku väge täis. Üle viie aasta oli vangimajades ja laagreis luhta läinud, seda esiteks. Ning teiseks pidi ta ilmselt tunnistama, et ainus, mis ta eksis-tentsile Siberis mingi vähegi rahuldava mõtte – tegelikult isegi õigustuse – võib anda, on vaimne, eeskätt kirjanduslik tegevus. Sest rahvusvahelise õiguse spetsialistina ta end Abanis muidugi teos-tada ei saanud. Kolmandaks pidi ta esiotsa leppima sellega, et Siberisse tuleb teoreetiliselt jääda kogu eluks, aga praktiliseltki ilmselt pikaks ajaks. Vaim-set tegevust ei olnud võimalik lükata mingi homse päeva varna, sest homset ei pruukinud olemas olla. Aga neljandaks avastas ta võib-olla eneselegi ootamatu paradoksina, et kunagi varem polnud tal olnud kirjanduslikuks tegevuseks nii väljakutsu-vat keskkonda. Füüsiline töö, olgu siis saeveskis või suviti tellisevabrikus, kulutas kõvasti jõudu,

kuid ei koormanud üleliia ajurakke. Suvel algas tööpäev Siberi kange kuumuse tõttu juba kell viis hommikul, aga oli siis ka pärastlõunaks läbi. Töölt koju tulles sõi Kross (ideaalis) kõhu täis, tegi paari-tunnise uinaku, pühendas õhtupooliku lugemisele ja kirjutamisele ning läks kell kümme magama. /---/ Seltskonnaelu, mis oli Tartus omajagu aega võtnud, taandus mõõdukaks otstarbekohaseks suhtlemiseks kümme Abani eestlasega.“

Juba mõned kuud pärast Abanisse jõudmist kinnitas juristiharidusega Kross kirjades koduste, et kavatseb tõsiselt kirjandusele pühenduda. Käsilolevaid kirjatöid oli tol hetkel kokku kolm – poem (sõjajärgsete aastate ülipopulaarne žanr) „Gameš“, sotsiaalkriitiline näidend „Marc Edfordi kaitsekõne“ ja suurima ettevõtmisena värssromaan „Tiit Pagu“. Esimene pool poemist ilmus 1971. aastal pealkirja all „Ingel ja Annus“ kogus „Voog ja kolmpii“. Näidendist on säilinud käsikiri. Kuna võimuladvik ootas loovisikutelt osalemist Ameerika-vastases propagandas, võis neljavaatuseline „Marc Edfordi kaitsekõne“ olla Krossi katse pääseda kompartei poolt aktsepteeritavate kirjanike nimistusse, aga samas saab seda käsitleda ka kui võimalust puudutada teemasid, millest nõukogude ühiskonnas muidu rääkida ei tohtinud. Lavale ega trükki see teos ei pääsenud.

Esimene säilinud mäрге poolelioleva „Tiit Pagu“ kohta pärineb 1951. aasta augustis emale saadetud kirjast, kust võib välja lugeda, et Kross alustas „Tiit Pagu“ kirjutamist juba enne vangilaagritesse sattumist. 1952. aasta juunis saatis ta esimesed 40 stroofi lugemiseks ja arvustamiseks üliõpilasselt-

sikaaslasele, kunstiteadlasele Villem Raamile, kes elas samuti väljasaadetuna Krasnojarski krais, sada kilomeetrit eemal asuvas Dolgii Mosti (Pikasilla) külas. Saamata terve aasta jooksul Raamilt tagasisidet, nõudis Kross sõbralt viimaks värsis vaikimise kohta aru (värssides kirjutatud kirju läkitas ta mitmeid, Jaan Krossi ja Villem Raami kirjavahetus Siberis aastatel 1951–1954 on avaldatud ajakirjas Looming nr 5, 2020):

Sa ütle pergli päralt: mida
Sa sääl siis nõnda tähtsat teed,
et pikil kuudel pärast nääri
Sult vaid paar kõhnukest kuvääri
tõid Pikasilla postireed
ning kriitikat „ükskõik kui haput“
Sult ootab „Tiidu“ alguscaput¹
veel ikka nagu valget laeva?!
Sa talvel peenraid ju ei kaeva?!

Seepeale vastas Villem Raam põhjaliku ja ausa arvustusega esimese peatüki kohta 13. juulil 1953:

„Kuidas elab Tiit? Kas siirdus Toompeale või istub juba Patareis – Pagaris? Ei, ei! – teeb kindlasti visiite Valgesse majja! Aga lakitud küüntega Lo? Entre nous² – ta huvitab mind hoopis rohkem! Kulla sõber, Sa tahad selle algus-caputiga mind lihtsalt alt vedada, ja nagu sel puhul minuga kord

¹ *caput* – siin: peatükk (ladina k)

² omavahel öeldes (prantsuse k)

juba juhtus – mitte caput aga kaput! (Alma, kura-
mus, muigab muidugi kahjurõõmsalt inertsitu for-
malisti üle „vutlaris“!). Mida kavatsed anda tervi-
kus? Seda teadmata on võimatu midagi konkreet-
semalt arutella. Võib ainult oletamisi fantaseerida.
Peatükk kannab ilmselt dispoitsiooni iseloomu –
on tugevalt deskriptiivne. Lugeja igatseb aga konf-
likti, sisemist dünaamikat, kujude reljeefset esile
toomist kontrastidega (kas või Onegin-Lenski).³
Selleks kõigeks on lootusi – viimase sõnaga – Lo –
tundub tõusvat eesriie. Ootame põnevusega. Kogu
algus pole halvasti mõeldud. Eriti meeldivad on
algus-stroofid vaba pingutamata mänglevusega
(kirjeldada mittekuivalt osatakse üldse harva!). Ei
sõanda näpitsema hakata poeetika arsenaalis – pole
selles mitte just suur asjamees. Märksa köitvam on
tutvus „meie aja kangelasega“ endaga. Ja siingi pean
žongleerima oletamisi. Tartus oli palju tudengeid.
Ma ei tunne neid mitte halvasti. Milline oli neist
tüüpiline? Kas Tiit oli „liblika lennu“ ajastu juba
oma eerat ära elama kalduv kuju 1940-ndais aas-
tais, või leiad, et Tiit oli kuju, kes üha arenevas ning
kujunevas üliõpilaskonnas oleks muutunud põhi-
liselt domineerivaks ning kandvaks? Või oli vii-
maseil aastail tüüpiliseks kujunemas hoopis teist
laadi üliõpilane – üliõpilane, kellele oleks hakanud
baseeruma teaduslikuma õppetöö edasiviiv kaju-
nemine ja kelle sisemise autoriteedi surve oleks
hoopis mitte-tüüpiliseks ning kõrvaliseks surunud
Tiidu-taolised?! Muidugi – marksist ütleb: Tiit oli
langeva kodanluse elusisu tüüpiline kehastus! –
Kas sellel joonel jätkad poemi? – Mind huvitab,

³ viide Aleksandr Puškini värssromaanile „Jevgeni Onegin“

mille nimel Sa kirjutad. Kunst oma põhijoonelt on võitlev – poliitika, maailmavaade, inimene – kirjuta loosungile mida tahad. Pealelõuna muusikat kriipseldada pole mõtet. Iga kunsti – hea ja suure kunsti sisu on inimene – viimane on aga dünaamiline, kas teadlikult või alateadlikult võitlev, konfliktist konflikti tunglev nähe. Ainult taimed vegeteerivad impressionistlikult. Looja, kes postuleerib erapooletust, on kohitsetud eunuhh – Olgu! – See oli muuseas – provotseerimiseks! – Su kerges iroonilises üleolekus oma kangelasest ja vabas mänglevas toonis on midagi puškinlikku-oneginlikku (hoolimata põhilisest sarnasusest „Hinge sünniga“). Aga kibelen jälle uudishimutsema! Kas kasvab Tiidust moodsa aja (nüüd juba moest läinud!) лишний человек?⁴ Või lihtsalt seltskondlik parvenüü, kellele miski pole kallis ega püha ja keda hetketi võib panna võpatama ainult seksuaalne ambitsioon (ta on veel küllalt noor!). Vaevalt viib teda ta tühjus apaatsele elu- ja endavihkamisele, ta randub pigemini rasvunud rahu klubitooli, kui ajalooliste sündmuste „saatus“ ei löika sisse oma tsesuure – Kõik on nii ülituttav ja loed naudinguga suuremat osa Su ridadest. Kuidas oled ise rahul selle kohaga umsiedleritest?⁵ Mõistan ta sisulist ülesannet, kuid ta kukub kuidagi äkki ning kohmakana Tiidu hommik-meeleollu, ei seondu plastiliselt üldpanoraami. Või eksin ma? Su „linnakese“ lokaalsesse karakteristikasse, alates Tiidu toaga ja lõpetades kohvikuga, poetuvad loomulikult – nagu

⁴ üleliigne inimene (vene k)

⁵ baltisakslastest (osaliselt ka eestlastest) ümberasujad Saksa-
maale Hitleri kutse peale 1939. aastal

sisselibisedes ning märkamatu aja üldised jooned ja kogu mäng nihkub laiale platvormile. Popurrii on küllalt vahelduv. Kaalu veelgi teravamalt proportsioone kompositsiooni huvides ja pea veelgi jonnakamalt meeles, et ühe ajastu elu on suur organism, teda tuleb aktsentueerida laia operatiivsusega, aga – kokkuhoidlikult. Siin ei aita olukor-
rast välja tabavariimiline protokoll, vaid kunstilise vormi primaarne spetsiifika – emotsionaalsus, mis elab ridade vahel, levib marginaaliatele ja hõlmab lõpuks terve teose. – Ei, mul on sant iseloom, norija ja väiklane. Vana koolmeistrivaim lööb vägisi läbi. (Lase ühest kõrvast sisse – teisest välja, sellise tühise asja pärast ma ei solvu!) Kurat võtaks – rohkem hoolt vormi eest! – Kunst on püha käsitöö! Saad kaigast, kui rutiini lähed – värss selle koha pealt ongi salakavalalt hädaohtlik – mehaanilisuse eelded! – Ei vennas, rumal on midagi arutella ühe peatüki põhjal. Seda võiks ainult paarisaja grammiga teha – Tõsi, mul on käes Su paar kirja, poem ja too esimene peatükk, ja tänu neile on mul kujunenud küllalt selge, kuigi põgus kujutelm Su kirjandusl[ike] harrastuste üld-hoiakust – jätame selle vaatlemise seekord kõrvale – usu mind, sulg istub ühe kolhoosniku käes kuidagi ebamugavalt, hakkab nagu piinlik. Mul pole [Robert] Browningu võimeid – Sinu puhul ootan põnevusega ühte, pole teda siiani veel avastanud – seda kohta nimelt – noh, kuidas teda nüüd väljendada lihtnimese viisi! Seda kohta, kas tead, kus Sul süda kipitama kisub, päris valutama, kus läbi muige hakkab särama pisar (kas või salaja –) – kas suurest rõõmusest või valust, kus – noh, ehk mõistad mind! Andesta mulle mu subjektiivne pealetükkivus! Kas mitte sellelt joo-

nelt ei tuleks otsida ehtsa kunsti suurt sisu ja suurt vormi – hinge sündi, ilma milleta ei eksisteeri kunstnik –?“

Mil määral Kross Raami asjalikke nõuandeid rakens, on raske tagantjärele hinnata, suure tõenäosusega oli tal juba käsikirja teele saates „Tiit Pagust“ valmis märksa rohkem kui ainult esimene peatükk. Muuhulgas oli ajamahukas tegevus ka puhtandite ümberkirjutamine, sest kirjutusmasinat Krossil kasutada ei olnud. Ühe eksemplari valmis tööst saatis ta alati Eestisse, kodustele, et tagada käsikirja säilimine. Kirjavahetuse järgi võib järeldada, et 1952. aasta teises pooles pööras Kross rohkem tähelepanu teistele pooleliolevatele töödele, samuti viisid ta tähelepanu kõrvale eraelulised muudatused – tutvumine oma teise abikaasa Helga Roosiga ja uue eluaseme leidmine.

Arvatavasti valmis „Tiit Pagust“ Siberis esialgsel kujul vähemasti viis esimest peatükki. Mõnda aega jätkas Kross tööd „Tiit Paguga“ ka pärast 1954. aasta suvel Eestisse naasmist, andes käsikirja lugeda oma endisele usaldusväärsele emakeeleõpetajale Jaan Rummole ja tooniandvale kriitikule Huko Lumetile. Mõlemad andsid vägagi julgustavat tagasisidet, kuid sellegipoolest jäi teos pooleli ning Kross ise ei tavatsenud seda hiljem oma mälestustes meenutada.

Jaan Undusk toob ühe võimaliku peapõhjusena välja sisulise arenduse keerukuse, omamoodi paratamatu ummiktee peategelase ideoloogilisel kujunemisel: „Tõenäoliselt alustas Kross „Tiit Pagu“ kirjutamist ajal, kui nõukogude võimuga seostusid veel

mingid positiivsed ettekujutused, näiteks võimalus kehtestada Eestis suhteliselt inimlik sotsiaaldemokraatlik kord. Pärast vangilaagreid aitasid neid kujutelmi ehk alal hoida Alma Vaarmaniga koos veedetud aastad Siberis. Vaarman võis väljendada ränka vastumeelsust nõukogude ametnike suhtes, kuid ei kahelnud iial sotsialismi ja seejärel kommunismi võidus – need olid vaid ühe arengurea kaks astet. Paistab, et sotsialismi positiivne aura ja ühes sellega lootus näha kunagi inimnäolist nõukogude võimu elas edasi ka Krossis. Siberist viimaks Eestisse naasnud ja tsivilisatsiooniga taaskohtumise esimesed rõõmud üle elanud, tekitas stalinismist saastunud kodumaa Krossis üha süvenevat pettumust. Kraanid olid justkui lahti keeratud, aga vesi ei voolanud. Mis oli see tegu, milleks ta Tiidu oli ellu kutsunud? Juunikommunisti ei kavatsenud ta temast ilmselt kunagi voolima hakata, alalhoidliku nõukogude tegelikkusega kohanejana teda samuti vist kujutada ei tahtnud. /---/ Tiidu (ja Krossi enda) loomulik valik oleks ilmselt olnud kolmas tee „pursui“ ja „punasärgi“ vahel, aga vaevalt et tollane Eesti NSV tsensuur selle välja oleks kannatanud. Siberist naasnud vabahärra ainekäsitus oli juba niigi suhteliselt vabameelne /---/. Kui sellele oleks lisandunud veel intelligentliku kolmanda tee otsing keset nõukogude tegelikkust, siis oleksid niigi nõrgad avaldamislootused hoopiski luhunud. Niisiis tundub, et teose reaalsel ilmumatus ei põhjutanud mitte tema potentsiaalne lõpetamatus, vaid et teose reaalse lõpetamatuse tingis pigem tema potentsiaalne ilmumatus.“

Võimalik, et otsusele teose lõpetamisest loobuda aitas kaasa ka range ja keerukas värsvorm, mis oli isegi Krossi erakordse ande juures aeganõudev. Vormiliselt oli „Tiit Pagu“ eeskujuks Aleksandr Puškini „Jevgeni Onegin“ (1833, eesti keeles Betti Alveri tõlkes 1964), kuid kui näiteks esimene eesti keeles kirjutatud värssromaan, Jaan Kärneri „Bianka ja Ruth“ (1923) oli kirjutatud Onegini stroofis, siis Kross soovis siingi loomingulisust üles näidata ja arendas värssiskeemi pikemaks ja keerulisemaks. Võimalik, et see pikka nokitsemist nõudev vormitäiuse otsing saigi teosele saatuslikuks, osutudes takistuseks kirjaniku sisemisele sunnile olla ühiskonnaga jõulisemas dialoogis. Hoolimata lõpetamatusest on „Tiit Pagu“ siiski luuletehniliselt Krossi silmapaistvaim saavutus.

Ülevaate aluseks on Jaan Unduski saatesõna värssromaan „Tiit Pagu“ esmatrükile („Siberi eesti kirjanik Jaan Kross“, Loomingu Raamatukogu, nr 1-3, 2020).

ÜLIÕPILAS- KORPORATSIOONIDEST

Korporatsiooni kuulumine ja sellega kaasnevad tegevused, traditsioonid ja seltsielu on Tiit Pagu tegelaskuju jaoks väga olulised, korporandiks olemine suur osa tema identiteedist. Korporatsioon Patria (ladina keeles „isamaa“), mille liige on Tiit, on autori poolt välja mõeldud organisatsioon. Teatavaid paralleele võib otsida ehk Eesti Üliõpilaste Seltsiga (EÜS), kuhu – juuratudengina nagu Pagu tegelaskuju – kuulus Jaan Kross ise, samuti korp! Sakalaga, sest värssides mainitud moto „Üks kõigi ja kõik ühe eest!“ on selle korporatsiooni lipukiri, kuigi tõenäoliselt laenaski Kross vajalikud detailid Tartu peale kokku.

Üliõpilaskorporatsioonide tekkimine Eestis oli tugevalt mõjutatud tudengitraditsioonidest Saksa ülikoolides, mille eeskujul korporatsioonid kohe Tartu Ülikooli taasavamise järel 19. sajandi algul looma hakati. 19. sajandi lõpuks oli Tartu Ülikooli jõudnud õppima ka arvukalt eestlasi, kes soovisid samuti akadeemiliselt organiseeruda. Mõned neist liitusid baltisaksa korporatsioonidega, kuid valitses soov luua oma akadeemilisi seltsinguid. Esialgu keelas saksa korporatsioonide esindusorganisatsioon eesti korporatsioonide loomise, läbi läks aga Eesti Üliõpilaste Seltsi asutamine 1870. aastal. 20. sajandil meelsus korporatsioonide rajamise osas lõdvenes ja asutati korp! Vironia (1900), korp!

Fraternitas Estica (1907), korp! Sakala (1909) ning korp! Ugala ja korp! Rotalia (1913). Eesti Vabariigi sünni järel lisandus veel mitmeid teisi, rajati ka esimesed naiskorporatsioonid. Koos Tallinna Tehnikaülikooli asutamisega, mis sai kõrgkooli staatuse 1920. aastal, laienes korporatsioonide tegevus Tartust pealinna.

Kuigi eestlaste ja lätlaste korporatsioonid ei liitunud baltisaksa korporatsioonide süsteemi ega katusorganisatsioonidega, jätkasid nad siiski selgelt baltisaksa üliõpilastraditsiooni, seda nii oma reeglistikus kui eesmärkides. Baltisaksa korporatsioonide kommaanis ehk kodukorras oli üheks eesmärgiks hoida Tartu ülikooliriiki (sest tudengkond toimis tollal tõepoolest omamoodi nagu riik riigis) baltisaksa kultuurile allutatuna, eestlaste üliõpilasseltsid aga edendasid nimelt eesti rahvuslust ja mängisid suurt rolli ärkamisaja rahvusliku eneseteadvuse tõusul. Samuti osalesid paljud eesti korporatsioonid ja seltsid *in corpore* Vabadussõjas ning ühinesid hiljem Kaitseliiduga.

Baltisaksa korporatsioonide mõju üliõpilaselusel hakkas vähenema juba Esimese maailmasõja päevil ja loomulikult koos Eesti iseseisvumisega – need, mis polnud juba varasemalt liikmeskonna kokkukuivamise tõttu hääbunud, lõpetasid tegevuse kas 1939. aastal, kui paljud sakslased Hitleri kutsel kodumaale naasid, või 1940. aastal, kui kõik üliõpilasorganisatsioonid Nõukogude võimu poolt ära keelati. Praeguseks tegutseb Eestis vaid üks 19. sajandi baltisaksa korporatsioonide järeltulija, Arminia Dorpatensis, ülejäänute näol on tegemist 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi algul eestlastele loo-

dud korporatsioonide ja üliõpilasseltsidega. Nõukogude okupatsiooni ajal tegutsesid paljud seltsid ja korporatsioonid põranda all edasi, säilitades salaja enda jaoks olulist sümboolikat (niimoodi säilis näiteks EÜSi originaallipp, mis on Eesti esimene sinimust-valge trikoloor), samuti tegutseti paguluses. Üliõpilasorganisatsioonide hakati perestroika käigus saabunud suhteliselt vabamas õhkkonnas taastama juba 1980. aastate lõpul. (Jaan Kross oli üks EÜSi taastamise algatajaid aastal 1988.) Tänapäevaks tegutseb Eestis kakskümmend neli tudengiorganisatsiooni, nendest kuus mõeldud naistele ja viiest meestele, lisaks kolm segaseltsi.

Seltsid ja korporatsioonid on oma olemuselt sarnased, kuid üldiselt on üliõpilasseltsidel natuke vabamad reeglid kui korporatsioonidel (näiteks on segaorganisatsioonid alati just üliõpilasseltsid, korporatsioonidesse kuuluvad ainult kas mehed või naised) ja seltsid üritavad pigem ajaga kaasas käia, samas kui korporatsioonid hindavad rohkem ajaloolisi traditsioone. Samuti on seltsidel põhikirjas tugevam roll ühiskondlikus elus osalemisel, korporatsioonid rõhutavad pigem seltsielu ja sõpruskonna arengut.

Korporatsioonielu juurde on läbi aegade kuulunud spetsiifiliste reeglitega traditsioonid ja kombed, mis on kirjas kommaanis. Näiteks peetakse väga oluliseks, kuidas uusi liikmeid ehk rebaseid kasvatada, mida nad rebasestaatuses teha võivad ja mis on keelatud ning millistel tingimustel nad täisliikmeteks saavad – erinevates organisatsioonides on selleks vaja küll organisatsiooni ajaloo tundmist, vanemliikme soovitusi, referaati jms.

Kommaanis on kirjas organisatsiooni juhtimine ja rollid, mis ulatuvad esimehest ja laekurist kuni lauljuhatajani. Korporatsioonide jaoks on väga oluline ka tunnusvärvide ja tekli kandmise reeglilik, mis on kohati vägagi range. Samuti leiab kommaanist karistused erinevate reeglite rikkumisel, üheks rangemaks neist on rukkimine ehk liikme (või mõne teise organisatsiooni) täielik boikoteerimine. Tähtsad on pidustustega seotud traditsioonid – paljudes korporatsioonides on paika pandud erinevatel üritustel lauldavad laulud ja mõnes isegi see, mis järjekorras noor- ja vanemliikmed pidulauas istuvad võivad. Avalikkusele ehk kõige tuntum on volbriöö tähistamine 30. aprillil, mil paljud konvendihooned avatakse üldsusele ja sisenemiseks ei pea olema korporatsiooni liige. Volbriöö tähistamise traditsioon on pärit Saksamaalt ja korporatsioonide jaoks oli see oluline päev juba 19. sajandil. Lisaks pidudele on korporatsioonidel olnud kombeks korraldada harivaid üritusi ja nii on see ka tänapäeval.

Lõbusad peod, kamraadide leidmine kogu eluks ja muidugi müstiline salapäraoreool (näiteks on paljude organisatsioonide põhikirjas reegel, et lahkumise järel ei tohi organisatsiooni siseelust midagi avaldada) on kindlasti osa sellest, mis meelitas korporatsiooniga liituma Tiit Pagu ja meelitas noori tänapäevalgi. Väheoluline pole kindlasti ka ühiskondlikult kasulike sidemete loomine: korporatsioone ja nende vilistlaskogusid, mille liikmed on ülikooli lõpetanud korporatsiooni liikmed (sageli rõhutatakse, et korporatsiooni astumine on kogu eluks), on tihti mainitud kui head hüppelauda elus

edasijõudmisel, kuna nii mõnigi kord võivad näiteks tööle kandideerimisel korporatsioonist pärit tutvused kasuks tulla.

Ajalooliselt moodustub ilus ring sellest, et Tiit Pagu vaatab teoses uhkusega alt üles oma korporatsiooni auliikmetele ja Jaan Krossist endast sai 1995. aastal EÜSi auliige.

Lugemissoovitus: "Spes patriae. Üliõpilasseltsid ja -korporatsioonid Eestis", koostanud Helmut Piirimäe, Toomas Hiio ja Matti Maasikas (Olion, 1996)

SÕNASELETUSI

meneteekel – *piltl* hoiatus läheneva ohu eest

studens juris (ladina k) – juuratudeng, õigusteaduskonna üliõpilane

corp! Patria – fiktiivne üliõpilaskorporatsioon, kuhu Tiit Pagu kuulub

mensuur – kahevõitlus rapiiridega

kommaan – korporatsioonikord (prantsuskeelsest sõnast *comment* ehk „kuidas“)

haasimisduell – vastastikune nõökamine, sõnasõda

fuks – rebane, korporatsiooni noorliige (saksa sõnast *Fuchs*)

fiduutsit – korporatsiooni noorliikmete vastus tegevliikmete hüüdele *šmollis*, lühendatud ladinakeelsest lausest „*Fiducia sit!*“ ehk „See on õige!“

šmollis (*schmollis, smollis*) – korporatsiooni tegevliikmete hüüe pärast laulu lõpetamist, tuletatud ladinakeelsest lausest „*Sis mihi mollis amicus!*“ ehk „Ole mulle hea sõber!“

konvent – üliõpilasorganisatsiooni maja

kommerš – korporatsiooni tähtsaim pidu

kartell – kartell- ehk sõprusleping üliõpilas-

organisatsioonide vahel

alma mater – ladina k „toitev ema“, allegooriline nimetus ülikooli kohta, kus ollakse õppinud

šoppen – õllekann (saksa k *Schoppen*)

sammalpea – viienda aasta korporandist üliõpilane

concoetur – kellegagi samal aastal korporatsiooni astunud liige

Nach Vaterland?! – saksa k „Kas isamaale?!“ (Jutt käib baltisaksa ümberasujatest, nende seas ka umbes tuhandest eestlasest, kes 1939. aasta sügisel pärast Teise maailmasõja algust siirdusid Eestist tollasele Suur-Saksamaale.)

Umsiedler – baltisaksa ümberasuja

billet d'amour – armastuskiri (prantsuse k)

corp! Sororitas – fiktiivne naisüliõpilaste korporatsioon, kuhu kuulub Lo

küla-konrad-veidt – Conrad Veidt (1893-1943), saksa näitleja, ekspressionistliku filmi täht

confuchs – kaasrebane, sama korporatsiooni noorliige

πάντα ρεῖ (*panta rhei*) – kreeka k „kõik voolab“

confrater – kaasvend, kaasvõitleja, sama korporatsiooni liige

kuldrebane – seitsmenda aasta korporandist üliõpilane

šmiss – mõõgaarm (saksa k *Schmiss*)

corned beef – konserveeritud veiseliha (inglise k), Iirimaa toiduekspordi sümbol XIX sajandil

naabob – aj Indias Mogulite riigis: provintsihaldur, hiljem islamiusulise vürsti tiitel; Indiast rikkana naasnud eurooplane; *piltl* väga rikas inimene

pummelfrits – vedelvorst (saksakeelsest sõnast *Bummelfritze*)

goût – maitse (prantsuse k)

ÜK(b)P ja „Lühikursus“ – „Üleliidulise kommunistliku (bolševike) partei ajalugu. Lühikursus“ (1938, eesti keeles 1940 ja 1941)

„Iseseisvusike“ – viide Viktor Kingissepa teosele „Kellele iseseisvus, kellele ike“ (1918) või „Iseseisvuse ikke all“ (1920)

jeunesse dorée geroi – kuldse nooruse kangelased, kombinatsioon prantsuse ja vene keelest

gasteerida – siin: külalist mängida (saksakeelsest sõnast *gastieren* – gastroleerima, külalisetendust andma)

treierei – treialitöökoda, saksakeelsest sõnast *Dreherei*

Trau an Gott! – Looda jumala peale! (saksa k)

Herrgott! – Issand jumal! (saksa k)

Gott sei Dank – jumal tänatud (saksa k)

Weltende – maailmalõpp (saksa k)

Totentanz – surmatants (saksa k)

Ins Reich – (Saksa) riiki (saksa k)

liberté – vabadus (prantsuse k)

delenda – tuleb hävitada (ladina k)

ancien régime – prantsuse k „vana kord“, ajalooline periood Prantsusmaal, mis algas 16. sajandil ja lõppes 1789. aasta revolutsiooniga

„**Riik ja revolutsioon**“ – Vladimir Lenini teos „Riik ja revolutsioon. Marksistlik riigiõpetus ja proletariaadi ülesanded revolutsioonis“ (1918)

oma purssi – oma poissi (saksakeelsest sõnast *Bursche*)

ultra posse – lühendatult ladinakeelsest väljendist „*Ultra posse nemo obligatur*“ ehk „Kellelki ei nõuta üle tema võimete“

Geschäft – äri (saksa k)

torgohvka – turueit (venekeelsest sõnast *торговка*)

Eks mõte Marest laevahukus seks planguks saand, mis päästis Sandri – vihje motiivile Aadu Hindi romaani „Tuuline rand“ II osast (1954)

„Kuld Tiik“ kutsub kuulama pool tundi enne etenduse algust fuajees:

„Mängi mul sellel väiksel mandoliinil“ –
RASMUS VENDEL

„Tean küllalt Su sõnu“ – ALICE SIIL

„Ahoi!“, *Sebastian Iradier* – LAUREN GRINBERG

„Vaiksel haljal aasal“, *Jara Beneš* –
HERMAN PIHLAK ja HANNA JAANOVITS

„Tiki-tik, tiki-tak“ – LAURITS MURU ja
EMILI ROHUMAA

„Üks ainus kord“, *Konstantin Türnpu /
Anna Haava* – RICHARD ESTER

„Tango Notturmo“, *Hans-Otto Borgmann /
Hans-Fritz Beckman* – HELE PALUMAA

Ansambel: Markus Andreas Auling (löökpillid),
Karl Birnbaum (kontrabass), Richard Ester (mando-
liin), Lauren Grinberg (viul), Hanna Jaanovits
(löökpillid), Laurits Muru (saksofon, klarnet, akor-
dion), Hele Palumaa (klaver, karmoška), Herman
Pihlak (kontrabass, kitarr), Emili Rohumaa (klaver),
Alice Siil (klaver), Juhan Soon (akordion), Astra
Irene Susi (klaver), Rasmus Vendel (kitarr), Edgar
Vunš (löökpillid)

Heliplaadid rahvalike ja lööklaulude ning tantsulugudega olid 1930. aastatel väga populaarsed ja tänu sellele on säilinud hulk salvestisi toleaegsete ooperi- ja operetilauljate või draamanäitlejate esituses, nagu näiteks Aleksander Arder, Ants Eskola, Artur Rinne, Agu Lüüdik, Alfred Sällik jt. Sõnu tõlgiti üpris juhuslikult ja plaadikaantel pöörati rohkem tähelepanu esitajatele, sestap ei tea me kahjuks tänini paljude lugude autoreid.

Töörühm

Lavastusjuht Mart Saar

Dekoratsioonid Pärtel Tall, Roman Kuznetsov, Airi Look, Sven-Tõnis Puskar, Grete Saluste, Urmas Sepp, Rene Vernik

Kostüümid Moonika Lausvee, Jaana Leib, Airiin Saar, Tiina Uiho

Heli Karl Erik Laas, Aleksandra Koel-Tsupzman, Arbo Maran, Indrek Tiisel, Lauri Urb

Valgus Emil Kallas, Jürgen Jaam, Neeme Jõe, Chris Kirsimäe, Margus Sepman

Rekvisiit Terje Kessel-Otsa, Margus Mänd, Veeli Tamm, Liisa Tetsmann

Grimm Anu Konze, Heldi Aun-Trepp, Enda Karimõisa, Annifrid Muda, Marika Paesalu

Riietajad ja kostüümide hooldajad Külli Pavelson, Anneli Kõrvel, Õne Meronen, Maris Mihašova, Eha Vetevoog

Lava Jaak Kaljurand, Tarvo Elblaus, Ilmar Aru, Rein Jurna, Jaan Kaljurand, Jarko Rahnel, Jasper Roost, Ando Tammsaar

Teatri peanäitejuht: **Uku Uusberg**

Teatri direktor: **Mihkel Kübar**

Tallinna Linnateatri toetajad ja koostööpartnerid

Tallinna Kultuuri- ja Spordiamet
Kultuuriministeerium
Eesti Kultuurkapital

Hooaja peatoetaja Utilitas

Suurtoetajad Espak, Nordecon, Synlab

Toetajad ABC Motors, Advokaadibüroo COBALT,
Advokaadibüroo TurnStone, Collistar, Dr. Hauschka,
Euronics, Igepa, e-toidupood FOODMOOD,
Medicum, MyFitness, Pariisi Vesi, Pro Beauté,
Ühisteenused

Publikut kostitavad Paulig, Fazer Eesti,
Marmiton, Reval Kondiiter

Tallinna Linnateater tänab: Eesti Noorsooteater,
Revo Koplus, Madis Vörklaev, Ellon Tiivas,
Dmitri Mjatšin, Alar Luhaäär

LEIDA RAMMO LINNATEATRI FOND

Eesti Rahvuskultuuri Fondi juures tegutseva
Leida Rammo Linnateatri fondi eesmärgiks
on toetada Tallinna Linnateatrit ning tunnustada
teatri loomingulist kollektiivi.

**Annetusi Leida Rammo
Linnateatri fondile saab teha:**

Saaja: Sihtasutus Eesti
Rahvuskultuuri Fond

Pank: EE672200221001101347
SWEDBANK

Selgitus: Annetus Leida Rammo
Linnateatri fondi

